

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Bakalářská práce

2012

Sára Kolářová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Sára Kolářová

**Fenomén Body modification:
Sociologická interpretace**

Bakalářská práce

Praha 2012

Bibliografický záznam

Kolářová Sára (2012): *Fenomén Body modification: Sociologická interpretace*. Bakalářská práce (Bc.), (41 s.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Paulíček.

Autor práce: **Sára Kolářová**

Vedoucí práce: **Mgr. Miroslav Paulíček**

Rok obhajoby: **2012**

Abstrakt

Práce je zaměřená na výzkum jedinců, kteří jsou ve společnosti specifictí svou vizuální odlišností, v důsledku extrémních modifikací, které si vytvářejí na svá těla.

Zabývá se otázkou jejich individuality a zkoumá míru jejich vzájemné interakce a toho, zda jsou uzavřenou sociální skupinou, která uctívá jednotné hodnoty, které, skrz modifikace, projevuje navenek. V teoretické části se věnuje rámcům, které by mohly jejich skupinovitost přesněji definovat. Autorka se obzvláště věnuje možné přítomnosti subkulturních znaků, neboť na základě odborné literatury o Body modification se ukazuje, že tito jedinci by mohli být členy skupiny s názvem Moderní primitivové, která splňuje všechny znaky nutné k existenci subkultury. Na základě, především polostrukturovaných, rozhovorů se však ukazuje, že tito lidé nezapadají svým přesvědčením do tohoto rámce a jejich interakce a sdílené hodnoty nejsou rozsáhlé.

Výsledky práce tedy poukazují na skutečnost, že jedince s Body modification je možné jednotně přiřadit pod hlavičku sdílené sociální identity, která jim pomáhá nalézt sebe sama. Pakliže existuje pojící prvek mezi nimi, je to tzv. *suspension*, nebo - li *věšení se na háky*, kde je jejich interakce nutná.

Abstract

The thesis is focused on the research of subjects who are specifically standing out due to their different visual appearance thanks to extreme Body modifications that they have done on their bodies.

It explores whether they are just independent individuals with no subcultural relations or whether they belong to a certain closed social group that stands on common values which are manifested through modifications. The theoretical part deals with frameworks that could more precisely define their interaction.

The author seeks out for subcultural signs because recent Body modification literature suggest that these individuals might be members of a group called Modern primitives, which meets all the characteristics necessary for the existence of a subculture.

However on the basis of primarily semi-structured interviews author discovers that these people do not fit their beliefs into such a framework and their interactions and shared values are not extensive.

The results of the work thus points to the fact that individuals with Body modification can be consistently assigned to one of shared social identities that helps them find themselves.

If there is a binding element between them at a higher level, it's the so-called *suspension*, in other words: being hanged on hooks, where their interaction is necessary.

Klíčová slova

Kultura, subkultura, identita, móda, tělo, Body modification, tělesné modifikace, Moderní primitivismus, Haktivismus, Suspension

Keywords

Culture, Sub-culture, identity, Fashion, Body modification, Modern primitives, Hactivism, Suspension

Prohlášení

Já, Sára Kolářová, prohlašuji, že jsem

- a. vypracovala práci samostatně,
- b. všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány,
- c. práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne Sára Kolářová

Poděkování

Děkuji Mirku Paulíčkoví za vedení práce, důvěru, nápady a pomoc s tvůrčími nedostatky. Svým drahým rodičům, že nikdy neztratili víru v mé studijní schopnosti a v neposlední řadě Tomáši Novotnému za trpělivost.

Institut sociologických studií

Teze bakalářské práce

Rok odevzdání 2011

Předpokládaný název práce:

Fenomén Body modification:

Sociologická interpretace

Uvedení výzkumného problému a jeho teoretické zakotvení

Ve své bakalářské práci se budu zabývat otázkou individuality lidí, kteří se svým vzhledem výrazně liší od „ostatní společnosti“. Bude mě zajímat, zda se ztotožňují se skupinou, která se prezentuje stejným stylem, nebo zda se jedná čistě o jejich individuální záležitost.

Výzkum budu provádět s lidmi, jejichž styl, často nazývaný, jako „Moderní primitivismus“ nebo „haktivismus“ se vyznačuje těžkými, dobrovolnými zásahy do vlastního těla, čili tělesnými modifikacemi. Zkoumáním tohoto fenoménu, který je absolutně za hranicí přijatelnosti dnešní společnosti, zjistím, zda mají tito lidé kromě společné vizuální charakteristiky i jiné společné hodnoty a zájmy, zda využívají stejné materiální a symbolické zdroje či jaké mají důvody svého odlišení.

Teoretickým základem pro výzkum budou subkultury mládeže, protože právě jedním z pilířů těchto seskupení je styl a vizuální prezentace postavená na negaci mainstreamu a jsou označovány za seskupení osob, která vyjadřují svůj nesouhlas se systémem nastoleným konzumní společností, pomocí stylu, který by tuto společnost měl urážet a šokovat. Pro získání podkladů, budu pracovat s knihou „Subkultury mládeže“ od Josefa Smolíka, která je jednou z mála dostupných zdrojů na toto téma v českém jazyce. Hodnotnější texty jsou pro mě však „The Subculture and style“ Dicka Hebdige, který se věnuje právě otázce vizuální prezentace subkultur, a je velmi citovaným autorem, a práce amerického sociologa Patricka Williamse, který se věnuje subkulturám především z metodologického hlediska.

Dále se budu věnovat pojmu identita a jejím formám. Klíčovými pracemi pro mě pak budou „Social Identity“ Richarda Jenkinse a soubor prací sociologa Csaba Szaló, který se také věnuje především sociální identitě a jejímu formování.

Nedílnou součástí mého vědění provedeného před výzkumem budou teorie o sociologii těla. Sociologické literatury, která se tomuto pojmu věnuje, není mnoho, a vzhledem k tomu, že na

tělo budu pohlížet, jakožto na prostředek k šokování společnosti, bude velmi ho náročné zpracovat. Nicméně budu pracovat s knihami „*The Sociology of the body*“ od autorky Cate Cregan a „*The body and society: the explanation of social theory*“ od Briana S. Turnera. O prověření dalších teoretických podkladů se budu rozhodovat během získávání dat, podle toho, do jakých konceptů bude vysvětlení fenoménu zařaditelné.

Zdůvodnění vhodnosti kvalitativního šetření

Vzhledem k tomu, že téma mého výzkumu se zabývá určitým fenoménem ve společnosti, kvalitativní výzkum je ideálním prostředkem jeho pochopení. Pomůže mi v porozumění chování lidí v určitých sociálních situacích a k nalezení pravidel, které pak dohromady složí skládanku, kterou jednotlivé kousky tohoto fenoménu tvoří. Mým cílem není zobecnitelnost problematiky na společnost, techniky kvalitativního výzkumu naopak použiji k získání postojevých názorů respondentů a zachycení jejich reprezentativity ne vůči společnosti, ale vůči fenoménu samotnému.

Návrh metody sběru dat

Pro teoretický úvod k výzkumu budu studovat literaturu, která se věnuje historii a tématu Moderního primitivismu a tělesných modifikací. Budou to především knihy „*Modern primitives*“, „*Opening Up-Body modifications Interviews 1995-2008*“ od Shannona Larratta, a „*The secret world of extreme body modification*“ od stejného autora. Další informace budu získávat z profesních rozhovorů s lidmi, kteří se tělesným modifikacím věnují a zajímají se o ně.

Samotný výzkum pak, vzhledem k tomu, že se jedná o fenomén, který nemá široký teoretický podklad, bude explorační a jako ideální metodu sběru dat považuji teoretické vzorkování, jakožto součást zakotvené teorie.

Nebudu tedy používat pouze jeden výzkumný nástroj, ale pokusím se ho prozkoumat všechny možné zdroje, které budu během výzkumu neustále porovnávat, pojmenovávat a průběžně kategorizovat. Budu provádět obsahovou analýzu webových stránek, které se touto problematikou zabývají a virtuální komunikací lidí s tělesnými modifikacemi. Dále budu dělat polostrukturované rozhovory. Pokud na základě takového zkoumání zjistím, že existují společenské akce organizované lidmi s tělesnými modifikacemi, budu na takových místech provádět pozorování.

Při provádění jednotlivých výzkumných metod se budu řídit metodologickou literaturou, konkrétně knihou “*Jako robít kvalitativný výzkum*“ od Roberta Silvermana.

Co se týče získávání respondentů, neznám sice žádného vyznače tělesných modifikací osobně, ale zprostředkovaně pro mě nebude problém je zkontaktovat. Za nejsnadnější cestu považuji zkontaktovat člověka, který se tělesným modifikacím věnuje profesně. Dále budu hledat kontakty na internetových serverech.

Analytický postup

Během výzkumu budu sbírat všechny dostupné typy dat, které budou přínosné k vysvětlení problematiky daného fenoménu. V datech mě budou zajímat jevy, které budu následně kódovat a kategorizovat do jednotlivých dimenzí. Pravdivost a relevanci takto vzniklých dimenzí a jejich vztahů budu porovnávat v rámci sběru různých dat. Během výzkumu se mi tak budou tvořit prozatímní hypotézy, které budu pomocí dalšího šetření potvrzovat, nebo vyvracet. V okamžiku, kdy se mi během výzkumu přesatnou tvořit nové kategorie a vztahy, dosáhnu teoretického nasycení a budu moci výzkumnou část ukončit. Ty výsledné kategorie, které se prokázaly, jako nezkršené, pak budu zasazovat do vhodného konceptuálního nástroje, který následně rozvedu v obecné rovině a zakotvím tak fenomén do konkrétní teorie. Během, i po skončení výzkumu se budu snažit o triangulaci s pedagogy a kolegy, abych se ujistila, že moje výsledky budou co nejobektivnějšího charakteru.

Očekávané výsledky

Zasazením výsledků do nástrojů v teoretickém podkladu pak budu moci říci, co je konceptem tohoto fenoménu. Očekávanými výsledky tedy bude zdůvodnění konverze lidí s tělesnými modifikacemi a míra jejich individuality či skupinovosti. Dále zjištění, jaké symbolické či materiální zdroje jsou pro ně důležité a proč, či jaké jsou důvody pro takto zaměřenou identitu.

Očekávané problémy a reflexivita

Největší úskalí při provádění rozhovorů vidím v tom, že respondenti na mě budou pohlížet jako na zástupce jiného životního stylu a budou tak chtít svou identitu zdůrazňovat, upřednostňovat či ospravedlňovat, případně naopak potlačovat.

Otázky v rozhovorech tak budu muset klást velmi opatrně, nejlépe tak, aby se bezprostředně netýkaly samotné modifikace, ale okolních věcí, na které by respondent neměl důvod odpovídat zaujatě.

Dalším problémem by mohlo být ovlivnění koncepty, které jsem si vytvořila již před začátkem výzkumu a snaha zasazovat získané informace „apriori“ do jednoho z nich. Tomu se budu snažit vyhnout pomocí neustálého porovnávání a triangulace s kolegy a s konzultanty práce.

Předpokládaná literatura

Elias, N. (2007): *O procesu civilizace : sociogenetické a psychogenetické studie. II., Proměny společnosti. Nástin teorie civilizace.* Praha, Argo. ISBN: 978-80-7203-962-3 "

Featherstone M., Hepworth M., Turner S. B. (2001): *The Body: Social process and cultural theory.* London: Sage. ISBN: 0-8039-8413-8

Goffman E. (2003): *Stigma: Poznámky o způsobech a zvládnání narušené identity.* Praha: Slon. ISBN: 80-86429-21-0

Hebdige, D. (1987): *Subcultures: The Meaning of Style.* London, Routledge. ISBN: 0-415-03949-5

Hannon Sharon M. (2010): *Punks: a guide to an American subculture .* United States, Greenwood press. ISBN: 978-0-313-36456-3

Lipovetsky, G. (1987/2010): *Říše pomíjivosti. Moda a její úděl v moderních společnostech.* Praha, Prostor. ISBN: 978-80-7260-229-2

Simmel, G. (2006) *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje.* Praha, Sociologické nakladatelství. ISBN: 80-86429-59-8

Smolík, J. (2010): *Subkultury mládeže, uvedení do problematiky.* Praha, Grada.

Szaló C. (2004): *Sociologie formování sociálních identit*. Pp. 13-30 in *Mozaika v re-konstrukci*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.

Tarde, G. (1901): *Zákony sociální: Nástin sociologie*. Praha, Všešrd

Tischler Henry L. (2007): *Introduction to Sociology Wadsworth*, Cengage Learning. ISBN-10:0-495-804440-1

Veblen, T. (1899/1999): *Teorie zahálčivé třídy*. Praha, Sociologické nakladatelství. ISBN: 80-85850-71-0

Zítek, O. (1962): *Lidé a móda*. Praha, Orbis.

Obsah

Úvod.....	2
I. Teoretická část.....	3
1. Kultura.....	3
2. Subkultura.....	4
2.1. <i>Vznik subkultur.....</i>	<i>5</i>
2.2. <i>Pilíře subkultury.....</i>	<i>6</i>
2.2.1. <i>Kontrakultura.....</i>	<i>6</i>
2.2.2. <i>Subkulturní styl.....</i>	<i>6</i>
2.2.3. <i>Prostor.....</i>	<i>7</i>
2.2.4. <i>Reakce společnosti.....</i>	<i>8</i>
3. Identita.....	8
4. Móda.....	9
5. Tělo.....	11
5.1. <i>Sociologie těla.....</i>	<i>11</i>
5.2. <i>Body Art.....</i>	<i>12</i>
5.3. <i>Značení těla.....</i>	<i>12</i>
5.4. <i>Sebepoškozování.....</i>	<i>13</i>
6. Body modification.....	14
6.1. <i>Moderní primitivismus.....</i>	<i>16</i>
6.1.1. <i>Fakir Musafar.....</i>	<i>17</i>
6.2. <i>Haktivismus.....</i>	<i>18</i>
II. Metodologie.....	19
7. Metody sběru dat.....	19
8. Analýza dat.....	21
9. Praktické provedení.....	22
III. Výzkumná část.....	26
10. Zjištění.....	26
11. Dimenze výzkumu.....	27
11.1. <i>Důvody k modifikacím.....</i>	<i>27</i>
11.2. <i>První impulz k modifikacím.....</i>	<i>27</i>
11.3. <i>Vývoj modifikací.....</i>	<i>28</i>
11.4. <i>Hodnoty modifikací.....</i>	<i>29</i>
11.5. <i>Bolest.....</i>	<i>31</i>
11.6. <i>Suspension.....</i>	<i>31</i>
11.7. <i>Prostor a jeho vliv na modifikované jedince.....</i>	<i>33</i>
12. Interpretace zjištění ve světle literatury.....	34
Závěr.....	37
Summary.....	38
Zdroje.....	39
Přílohy.....	41

ÚVOD

Společnost dnešní doby je charakteristická (přínejmenším deklarovanou) tendencí k chápání a akceptování rozmanitosti lidských zájmů a kultur, ať už je jimi příslušnost k menšině národnostní či genderové, nebo členství v zájmových a hodnotových sociálních skupinách. Těmi mohou být subkultury, komunity nebo sdílené identity. Ačkoli tato liberálnost je pozitivním krokem k odstranění multikulturních konfliktů a cestou k vzájemnému respektu, je zároveň velmi obtížné být v takovém světě jedinečný, ať už dobrém či špatném smyslu slova. Společnost postupně láme bariéry, které stojí mezi konzumním životem a životem ve skupinách stojících mimo něj. Masová kultura zničí jedinečnost takových skupin tím, že jejich prvky zahrne do každodenního života. Hodnoty, které vyjadřovaly svou odlišností, tak pozbývají svého původního významu.

I v dnešní době, kdy ženy úspěšně bojují za rovnocennost s muži, homosexuální svazky jsou běžnou součástí západní kultury a dětské oblečení je plné obrázků s anarchistickými hesly, ale existují jedinci, jejichž jedinečnost a odlišnost je daleko za hranicemi chápání „běžné populace“. Jsou jimi lidé, jejichž životní styl se vyznačuje nevratnými zásahy do vlastního těla ve velmi extrémních podobách, které nazýváme „těžké tělesné modifikace“. Ve své bakalářské práci se budu zabývat existencí takových lidí právě proto, že se svým vzhledem výrazně liší od „ostatní společnosti“ i přesto, že jsou dnes jiné zásahy, kupříkladu estetické plastické operace, již běžnou součástí našich životů.

Jedním z cílů práce je zjistit, zda se ztotožňují se skupinou, která se prezentuje stejným stylem, nebo zda se jedná o individuální pojetí jich samotných. Zda mezi nimi existuje interakce, stojící na základech hlubších hodnot, jež, právě prostřednictvím modifikací, vyjadřují.

Výsledkem práce by pak mělo být zjištění, zda v této době a této společnosti vůbec ještě jedinci, kteří se chtějí lišit od ostatních, potřebují mít oporu ve skupině stojící na hodnotách, jako tomu má být u subkultury, nebo zda je dnes odlišnost jen otázkou individuality, která se váže čistě na vizuální prezentaci takových jednotlivců.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. KULTURA

Antropolog Václav Soukup publikoval v roce 2000 práci, kde navrhnul následující kategorizaci definic kultury. Jsou jimi pojetí antropologické, zaměřující se na adaptaci člověka do svého okolí, redukcionistické, které se snaží omezit tento pojem na užší kategorii a pojetí axiologické. Právě třetí z nich se zaměřuje na „Sféru pozitivních hodnot, které přispívají ke kultivaci a humanizaci člověka a vychází především z filozofie a humanitních věd.“ (Soukup, 2000:15) V tomto pojetí jsou tedy důležitými prvky především „Duchovní hodnoty společnosti, jako umění, věda, literatura, osvěta, výchova, ušlechtilé a pokrokové ideje apod.“ (ibid). Pro tyto hodnoty je pro mě toto pojetí podstatné a budu se podle něj řídit při rámcování zmíněných pojmů.

Soukupova axiální kategorie odpovídá tomu, jak s kulturou pracuje německý sociolog Georg Simmel již na počátku dvacátého století. Věnuje pozornost především vlivu kultury na vývoj člověka. Duši a její kontinuální rozvoj považuje za subjektivní součást života, ducha kultivovanosti, tedy přínos kultury pro člověka, za objektivní. Tyto dva proudy by se pak měly vzájemně doplňovat, aby se člověk stal kultivovaným. Jedině touto cestou může svůj život naplnit tak, aby to pro něj bylo přirozené. Za tyto objektivní výtvořky ducha Simmel považuje „Umění a mravy, vědu a účelově formované předměty, náboženství a právo, techniku a společenské normy“. (Simmel, 2003:12)

Za hodnoty, jež je možno považovat za kultivované, považuje ty, které jsou důležité pro rozvoj dané kultury a kultivovanosti každého člověka. Mohou jimi být jak výtvořky člověka, které posunují společnost a jejího ducha kupředu, tak i výtvořky přírody, které je třeba stále oceňovat a vnímat jejich přínos. Kulturou se tento přínos však stává podle Simmela až v okamžiku, kdy vyzdvihne člověka blíže k dokonalosti. (Simmel, 2003:17-18)

Dovolila bych si zde se Simmelem polemizovat v bodě oné dokonalosti. Dosáhnutí dokonalosti člověka je pro mne nepochopitelným požadavkem, kterého dosáhnout nelze. Domnívám se, že tyto přínosy člověka jistě mění a obohacují, dokonalosti však dosáhnout nemůže. Na druhou stranu ten proces usilování o dokonalost člověku prospívá. Stejný princip, jako nereálnost Weberova ideálního typu, který je však perfektním analytickým instrumentem.

Za tragédií kultury považuje Simmel stav, kdy společensky uznávané hodnoty již nejsou pro danou společnost přínosné do té míry, aby ji obohacovaly. Jsou pak jen hodnotami, které zpřijemňují dosavadní vývoj. „Individuální vývin si může vybrat ze sociálních norem už jen společensky únosné chování, z umění už jen neproduktivní prožitek, z technického pokroku jen negativní pohodlí hladkého plynutí všedních dní.“ (Simmel 2003:18) Jak ale rozlišíme obohacující hodnoty od těch neproduktivních, autor textu bohužel neupřesňuje.

Terry Eagleton, profesor anglické literatury na Oxfordské univerzitě, vidí úlohu kultury v osvobození se od pudů a individuálních požadavků jednotlivců a schopnost naučit se přijímat a akceptovat požadavky ostatních, což má vést k harmonickému soužití, které je nutné se během života učit pomocí filosofie, historie, politiky a teologie. (Eagleton, 2001: 23-27) „Znamená to chovat se rozumně a mírně, s vrozenou citlivostí zájmů druhých, umět se ovládat a být připraven obětovat své vlastní sobecké zájmy pro dobro celku.“ (Eagleton, 2001:27)

Kulturou je tedy rámec, jehož hodnoty mají přispívat k vývoji lidstva k větší spokojenosti. Někteří lidé se však s tímto rámcem nemusí ztotožnit a jejich cílová dokonalost je dána odlišnými hodnotami. Pak hledají své místo v subkulturách.

2. SUBKULTURA

Jako oporu jsem k této kapitole použila zejména metodologickou práci amerického sociologa Patricka Williamse, knihu s názvem *Říše pomíjivosti (2010)*, francouzského autora Gillese Lipovetského a neméně práci Thorsteina Veblena, jenž se zabýval společenskými vrstvami, jejich specifiky a nerovnostmi již před více než stoletím. V neposlední řadě jsem

pak nahlížela do *Subkultur mládeže (2010)* autora Josefa Smolíka.

2.1. Vznik subkultury

Autor obecné teorie subkultur a známý představitel Chicagské školy Albert Cohen, zastává názor, že „Subkultura vzniká, když určitý počet lidí s podobnými problémy se sociálním přizpůsobením, má dostatečný počet interakcí a vytváří si vlastní pohled na společnost.“ (Cohen in Smolík, 2010:32) Podobné definice je pak možné najít i u jiných sociologů, jako je například Dick Hebdige, jenž se zabýval především vznikem a působením punkové subkultury. U žádného se bohužel nedozvídáme, jaký minimální počet takových lidí je nutný pro vznik takového fenoménu.

Hebdige, v souvislosti s punkem upozorňuje na to, že každá subkultura reaguje na socializační problémy v konkrétním čase a místě a zároveň na specifické podmínky, jimž je vystavena. V padesátých a šedesátých letech tak vznikaly subkultury jako Mods nebo Teddy boys, coby důsledek konkrétních společenských podmínek, stejně tak jako všechny ostatní, které měly možnost vzniknout ve chvíli, kdy jim společnost nastavila normy takové, jejichž dosažení bylo pro určitou skupinu lidí problematické. (Hebdige, 1987:81)

Subkultura jedincům umožňuje nalézt svou referenční skupinu, ve které se budou moci naplno realizovat a kompenzovat si tak svůj neúspěch v kulturních rámcích. „Poskytuje prostor pro interakci, sdílení hodnot s podobně většinově „nepřizpůsobivými“ jedinci a pocit ochrany před případnými odsudky ze strany ostatních a možnost kompenzace nenaplněného statusu v rámci majoritní společnosti.“ (Srov. Beyer, 2002 in Smolík, 2010:32-33) Čím déle je pak jedinec členem subkultury, tím více jí věří a rozumí, nebo mu naopak může připadat, že subkultura zradila své kořeny a již není, čím byla.

V knize *Teorie zahálčivé třídy (1999)* T. Veblen vysvětluje, proč subkultury vznikají především v nižších společenských vrstvách. Tlak způsobený kulturou má často finanční charakter, který z ekonomického hlediska pochopitelně zasahuje nízké sociální vrstvy nejdříve a nejdůrazněji. (Veblen, 1999) Na druhé straně pak stojí třída tzv. zahálčivá, tedy ta s nejvyšším sociálně ekonomickým statutem, která je spokojená s institucemi zaběhnutými a je v názorech na jakýkoliv pokrok a změny velmi konzervativní. Jakýkoliv posun vpřed pro ni

totiž může znamenat obavu ze změny, která by nemusela být kladnou a mohla by zničit aktuální spokojenost. Jejím úkolem tedy je tento pokrok a pohyb společnosti zpomalovat. „Novátorství odporuje dobrým mravům.“ (Veblen, 1999:155)

2.2. Pilíře subkultury

Subkultura je útvar, který se jasně vymezuje proti zbytku společnosti. „Každá z nich se od „celkové“ společnosti liší jinak a v jiné míře. Roli v konfliktu mezi subkulturou a „celkovou“ kulturou hraje věk, míra náboženství ve společnosti, sociální integrace, původ, sociální status a další prvky.“ (Smolík, 2010:30) Prvky, které jsou pro každou kulturu typické jako způsoby odlišení se, budu pro účely této práce považovat za pilíře subkultury, jež jsou pro její existenci nezbytné, a v následujících kapitolách se podle nich budu řídit při rámcování zjištěných faktů.

2.2.1. Kontrakultura

Kontrakultura představuje dnes již klasický pojem, prvně ustanovený Talcottem Parsonsem v padesátých letech v souvislosti s rezistencí vůči dominantní kultuře. Projevuje se především u skupin, jejichž sociální status ve společnosti je velmi nízký a které mají problémy se začleněním se do společnosti se statusem vyšším. Tam se projevuje silná deprivace, a tudíž touha po protestech a změnách. (Smolík, 2010:37)

Vyznačuje se jak vizuálně, tak přijímanými normami, nejčastěji politickými, které zásadně stojí v opozici s masovou kulturou. Každá subkultura má však jiné důvody vzdoru. U Skinheads to byl problém životní úrovně pracující třídy, Mods se stavěli proti nesouladu kulturního a ekonomického kapitálu. (Williams, 2007:580)

2.2.2. Subkulturní styl

Styl je pro subkultury důležitý především proto, že je to vizuálně nejvýraznější způsob, jehož prostřednictvím je možná vyjadřovat postoje. Pro teoretiky představuje styl určitý způsob, jakým subkultura naznačuje společnosti, s čím má problém. Například styl Mods na jednu stranu vyjadřoval touhu po dosažení střední třídy, ale zároveň závazky ke třídě dělnické, kdežto Skinheads vykazovali stylem pouze odpor ke společnosti jako takové. (Williams, 2007: 577)

Poprvé se studie o subkulturním stylu objevila v roce 1970 ve výzkumech Birminghamského výzkumného centra CCCS¹. Největší důraz kladli výzkumníci na volný čas mladých lidí, který byl na rozdíl od jiných institucí, jako je rodina nebo práce, mnohem více oproštěn od dominantní kultury, nebo to tak alespoň mladí lidé (dle výzkumníků) vnímali. V těchto volnočasových aktivitách se pak rozvinuly projevy jejich stylu. (Williams, 2007: 579)

Albert Cohen vymezuje čtyři dimenze subkulturního stylu. Jsou jimi „Oblečení, rituály, hudba a argot.“ (Cohen, 1972 in Williams, 2007: 578) Ty je možné rozdělit do dvou kategorií: kulturních objektů a kulturních zvyklostí. Podobně Smolík vyjmenovává tři aspekty subkulturního stylu: image (oblečení, doplňky, účes), vystupování (chůze, postavení těla, výraz) a argot (vytváření speciálních slov a jejich používání). (Srov. Brake, 1990, Thornton, 1997a in Smolík 2010:36)

2.2.3. Prostor

Na rozdíl od jiných druhů seskupení se subkultury vyznačují celkem přesně ohraničeným prostorem, kde se vyskytují (ať už jde o prostor reálný nebo virtuální), který všichni členové subkultury uznávají a pohybují se v něm.

Reálný prostor, respektive forma společenského styku v jednotlivých městech se, podle Smolíka, nazývá scéna. „Na scéně se setkávají lidé se společným zájmem o činnost, která se tam provozuje, ale nemusí se nutně osobně znát.“ (Smolík, 2010:37) Scénou může být soubor čtvrtí, barů, ulic, festivalů nebo obchodů, kde se určitá skupina lidí setkává. Přesto, že jedinec se může pohybovat v několika scénách najednou, v situaci kdy do jejího prostoru vstoupí někdo, kdo „není ze scény“, ostatní členové na to okamžitě zareagují. Tyto jednotlivé scény se pak setkávají v životě virtuálním, pomocí zinů² nebo na festivalech. Virtuální život subkultur se pak rozšířil s nástupem internetu. Usnadnil mezi jednotlivými členy komunikaci a umožnil jim využít tento prostor pro vytváření subkulturně zaměřených fór, digitálních zinů a časopisů. Interakce se také rozmohla na mezinárodní úrovni. (Williams, 2007:583)

2.2.4. Reakce společnosti

¹ Centre for contemporary cultural studies, založené v roce 1964. Jeho výzkumy se specializovaly především na kulturu, subkultury, média a masovou kulturu.

² Zine je internetová nebo tištěná forma periodika, jehož cílovou skupinou čtenářů jsou členové scény nebo subkultury. Informuje o důležitých akcích a momentech v rámci této skupiny.

Stejně tak, jako funguje resistance norem subkultury proti obecné kultuře, musí existovat obrana kultury proti normám subkultur. Tento proces sleduje Albert Cohen v pojmu nazvaném morální panika. Ta vzniká souběžně se vznikem nové subkultury generalizací subkulturních postojů, hodnot a stylu. Společnost se pak vyrovnává s tím, co je pro ni nepřijatelné a nemorální všemi možnými způsoby. Především však veřejnou propagací toho, jak jsou subkultury špatné, prostřednictvím autorit, slavných osobností nebo duchovních. Zvláštní úlohu ve vytváření negativního obrazu subkultur hrají média. (Cohen, 2002 in Williams, 2007:584) Příkladem by mohla být tzv. rave culture v letech 1988 až 1993, sedmdesátá léta punku či techno v Čechách v novém tisíciletí.

3. IDENTITA

Za důležitý jev u tvorby sebe-identity, jakožto mozaiky složené ze znalostí druhých, považuje sociolog Szaba Szaló, jenž se zabývá sociální konstrukcí identit, „Diskursivní praktiky, které individualizují obecné typy identity, jež jsou reflexivně aplikovány subjektem na sebe sama.“ (Szaló, 2003:21) Proto se dále věnuje tomu, jak přiřazujeme identitu druhým a vytváříme tak obraz sebe sama. Ukazuje, že existují dva typy přidělování identit. Přímá, na základě osobního kontaktu s danou osobou, a nepřímá, kterou demonstruje na příkladu celebrit, které neznáme osobně, a přesto jsme schopni jim přiřadit identitu. Domnívá se, že přímou interakcí často ke konkrétní typizaci osoby paradoxně nedochází. Tuto typizaci osob nazývá tzv. reflexivní diskursivní praktikou, jejímž výsledkem je, „Že osoba ví, kdo jsou ostatní a kdo je ona sama.“ (Szaló, 2003:16) Taková osoba je pak schopná „Typifikovat osoby a lokalizovat je ve světě tak, že jim připisuje podobnosti a rozdíly.“ (ibid)

Dalším typem identity, jíž se Szaló věnuje, je identita skupiny. Tu pojmenovává identitou sociální. „Je důležité zdůraznit, že pojem sociální identity odkazuje k typifikačnímu schématu, které svůj význam čerpá z diskursu, jenž popisuje osoby jako prvky kolektivit a také artikuluje vědění, co to znamená náležet příslušné kolektivitě.“ (Szaló, 2003:15-16) Tyto sociální identity podle něj mají vliv na tvorbu sebe-identity jednotlivce. (Szaló, 2003:17)

Stejně tak britský sociolog Richard Jenkins v knize *Social identity* (2008) podporuje myšlenku, že identita individua a identita ve skupině nikdy nemohou existovat jedna bez

druhé a musejí být vzájemně respektovány. Zároveň proces vytváření těchto identit je jednotný v čase a prostoru. (Jenkins, 2008: 37-41)

V dnešní době je osobní volbou a zároveň zodpovědností každého jedince, do které identity se zařadí. Takovýchto tzv. stabilních přístavů pro zakotvení, je však podle sociologa Zygmunta Baumana nedostatek a tím vzniká tzv. krize identit. Výsledkem je pak hledání a pokoušení se o vytváření jakékoliv jiné identity, která by působila stabilně. Toto hledání srovnává s existencí náhražkových zábav. Ty slouží k osvobození se od každodenní nicotnosti a zahrnují podle něj například nakupování v obchodních domech pojaté jako celodenní výlety. (Bauman, 1999)

„Prekérnost osamělého budování osobní identity ponouká všechny stavitele, aby hledali nějaké náhražkové komunity, ve kterých by společně zažívali své individuálně zakoušené obavy a úzkosti a v nichž by mohli vykonávat zařikávací rituály ve společnosti jiných, podobně vyděšených a úzkostlivých jedinců.“ (Bauman 1999:180)

Hledání sebe sama skrz sdílené identity je jednou z možných vysvětlení jednání těžce modifikovaných osob, kterému se budu věnovat dále.

Na rozdíl od Baumana se však nedomnívám, že v případě mého výzkumu lze hovořit o náhražkové komunitě. Lidé nehledají náhražku, hledají pouze jinou formu identity, takovou, ve které najdou sama sebe. Myslím si, že se nepokoušejí nahradit jí identitu starou.

4. MÓDA

Teorie Gillese Lipovetského, zabývající se vývojem módy, tvrdí, že již od začátku vývoje jednotlivých mód byla jejich nejsignifikantnějším faktorem diferenciací společenského statusu jednotlivců. Styl a nakupování nejnovějších módních výstřelků veřejnosti ukazoval, jakou funkci má ve společenské hierarchii jeho nositel, a jaké je jeho postavení. (Lipovetsky, 2010)

Stejně tak Simmel píše, že „móda znamená jednak připojení se ke stejně postaveným, jednotu okruhu, který charakterizuje, a právě tím i odlišení se této skupiny od nižších vrstev a charakteristiku jedné skupiny, že nepatří k jiným.“ (Simmel, 2003:135) Od toho se pak

odvíjel vývoj módy a její inovace, jež jsou nutné ve chvíli, kdy si nižší vrstva začne módu té vyšší osvojovat a přebírat její prvky. (Simmel, 2003:134)

Veblen dokazuje tento úkaz na konkrétních kusech oděvů, které byly určeny pro osoby vyšších vrstev a jejich tvar a střih byly navrženy tak, aby okatě nedovolovaly svým nositelům provádět jakoukoliv manuální činnost. Tento fenomén se projevil především u žen, u nichž bylo zvykem nosit velké klobouky a sukně. (Veblen, 1999)

Simmel dále připisuje módě vlastnost nápodoby. Považuje ji za možnost člověka se nejen odlišit od ostatních, ale zároveň veřejně dát najevo svoji příslušnost do okruhu, kam patří. Nápodoba v tomto případě plní svůj účel tak, že jednotlivce oprostí od zodpovědnosti za svůj fyzický vzhled, ale zároveň mu dává možnost být jedinečný. V oblasti módy tento jev považuje Simmel za naprosto ukázkový pro další společenské sféry. (Simmel, 2003) „Móda je napodobováním daného vzoru a tím vychází v ústrety potřebě sociální opory, vede chování jednotlivce na cestě, po které jdou všichni[...]. Neméně však uspokojuje potřebu odlišit se, tendenci k diferenciaci, střídání, dočlenění.“ (Simmel, 2003:134)

Tento paradox, vznikající mezi touhou po individualitě, kterou Lipovetsky popisuje jako potřebu jedinečnosti těla a věcí nových a neznámých, a tím, „Že přes to všechno móda zůstávala ve velmi přísných mantinelech. Individualita byla velmi striktně ohraničena a možnosti nestejnosti velmi úzkoprsé.“ (Lipovetsky, 2010:267)

Móda a vysvětlení jejího společenského obrazu a funkce tak spolu se subkulturním stylem vytváří obraz toho, podle jakých kritérií se lidé zdobí či oblékají. Tedy to, že jejich vizuální prezentace je vždy zastoupena méně či více uzavřenou, kontroverzní či naopak konzervativní skupinou lidí.

5. TĚLO

5.1. Sociologie těla

Důležitým materiálem pro vysvětlení těla jako objektu zájmu vědy je kniha Ludmily Fialové *Body Image jako součást sebepojetí člověka (2001)*, v níž najdeme definici tělesného sebepojetí, neboli Body Image, které „Vychází z vlastních zkušeností i z názorů druhých a je jakýmsi subjektivním obrazem vlastní osoby.“ (Fialová, 2001:17). Sebeipojetím je pak podle německého psychologa Joachima Mrazka „Vše, co si o sobě jedinec myslí, jaké vlastnosti a způsoby chování si připisuje, jak se prosazuje[...].“ (Mrazek, 1986 in Fialová, 2001:23) „Prostřednictvím vlastního těla vstupuje člověk do sociálních kontaktů, vyjadřuje sebe, sděluje o sobě.“(Fialová, 2001:13)

Jedním z nejdůležitějších období lidského života pro vývoj Body Image jedince je adolescence. Člověk je v tomto věku více náchylný ke splnění očekávání od společnosti a zároveň velmi intenzivně vnímá vývoj své tělesnosti. Projevuje se postupné sebenaplňování, osamostatňování a hledání sama sebe. V rámci těchto procesů adolescenti hodnotí a posuzují vlastní „já“, vzhledem ke kritériím společnosti. Projevuje se touha po uznání a v případě jejího nenaplnění vzniká obrana vlastního sebepojetí proti těmto vlivům. (Fialová, 2001) „V adolescentním období tak v sociálním prostředí vede mladistvé k napodobování a identifikaci s vrstevníky.“ (Fialová, 2001:30-33)

Lidské sebepojetí jako součást osobnosti do jisté míry ovlivňuje společenské chování jednotlivců. Ti se ztotožňují pouze s takovými informacemi, které do jejich sebepojetí zapadají. Pokud je jedincovo sebepojetí nevyrovnané, „Je lehce zranitelný, protože musí stále počítat s možností, že bude konfrontován s neočekávanými reakcemi druhých lidí.“ (Fialová, 2001:28) Pokud je pak člověk druhými lidmi hodnocen, jeho reakce se odvíjí od toho, jakou hrají roli v obsahu jeho sebepojetí. (ibid)

Dalšími významnými pojmy jsou uvědomělost těla a postoj k tělu. Uvědomělost těla se, na rozdíl od sebepojetí, zabývá vnímáním sebe sama - prostřednictvím těla. Míra uvědomělosti je tedy spojena s množstvím pozornosti, kterou jedinec svému tělu věnuje na úkor ostatních předmětů ve společnosti.

Postoj k tělu jako termín, se nejčastěji užívá právě v sociálně-vědních teoriích a koncepcích. Jde o stanovisko, které se ve výzkumech řeší pomocí popisu sebe sama. A to jak dotazníkem,

tak škálovacími technikami. Výstupem je pak míra spokojenosti s vlastním tělem, která je důležitým prvkem lidského sebepojetí. „Reprezentuje přijetí vlastního těla a míru orientace v sociálním a materiálním okolí člověka.“(Fialová, 2001:23-25)

5.2. Body-art

Body-art je umělecký směr s relativně dlouhou historií a velkým rozpětím příznivců. Věnuje pozornost tomu, jak využít své vlastní tělo k vytváření uměleckých děl.

Jedním z prvních umělců, kteří se začali Body-artu věnovat, byla francouzská umělkyně Orlan, která v rámci Body-artu založila svůj vlastní umělecký směr. Narodila se roku 1947 a „Od roku 1990 používá své vlastní tělo, jako základní „surovinu“ pro umělecké chirurgické performance. Sál estetické chirurgie se stal jejím uměleckým ateliérem, stylizovala a natáčela průběh operací, při kterých si nechala vpravit různé implantáty do vlastního obličeje.“

(Kreigelová, 2008:161)

Z českých umělců uvádí psycholožka Marie Kreigelová Jana Mločocha, který se nechal zavěsit za zápěstí a kotníky do místnosti se zavázanýma očima a ušima, „Aby zůstal zcela izolován od okolního prostoru.“, kde zůstal až do vyčerpání. (Kreigelová, 2008:161).

5.3. Značení těla

Historie znaků kreslených na tělo má velmi dlouhou historii a jejím důkazem mohou být například takové nálezy u egyptských mumií. (Featherstone, 2000:39) Ve všech kulturách, kde bylo tetování či jiné značkování těla běžné, to byla činnost rituální, posvátná a především sociální. Potetované tělo znamenalo dobré zdraví a sílu na boj s protivníkem. Nepotetované bylo syrovým a němým.(Vale, Juno, 1989: 158)

Kultury, které se svým specifickým značením proslavily, jsou například indonéská, kde bylo tetování spojeno s náboženstvím, nebo havajská, kde vyjadřovalo úctu k mrtvým blízkým. (Cohen, 1994 in Featherstone, 2000: 39) Značení těla je však typické například i pro arabské země, kde chránilo před d'ábly. (Hilburgh,1955 in Featherstone, 2000:39)

První kulturou, která se postavila proti jakémukoliv označování těla, je kultura židovská, která zakazuje tetování a řezání svého těla je na stejné úrovni nepřijatelnosti jako homosexualita, čarodějnictví nebo incest. (Vale, Juno, 1989:158)

Novodobější fáze významů značení těla pochází z počátků tvorby západního imperialismu a souvisí se stigmatizací a rozlišováním jednotlivých společenských vrstev. (Featherstone, 2000:44-45) A později začalo značení těl vyvolávat ve společnosti negativní spojitost s mladými lidmi z dělnické třídy, jakožto členy různých subkultur.

Během posledních let však značkování těla opět pozbylo špatné stigmatizace a stalo se součástí módy konzumní společnosti, což ukazuje množství tetovaných osobností, jež jsou zároveň módními ikonami. Mike Featherstone, anglický výzkumník a sociolog, však dodává, že díky problematické odstranitelnosti tetování, se nikdy nemůže stát stoprocentním módním prvkem. (Featherstone, 2000:51-53)

5.4. Sebepoškozování

Autora knihy, zabývající se záměrným sebepoškozováním, Marie Kreigelová, věnuje pozornost této poruše osobnosti v oblasti extrémních modifikací těla. Samotné modifikace spojuje se sebepoškozováním pouze částečně. Podle doložených výzkumů píše, „Že jedinci s modifikacemi nevykazují tolik depresivních symptomů, které jsou pro jedince náchylné k sebepoškozování, typické.“ (Kreigelová, 2008: 160) A vyskytuje se u nich „Nižší míra impulzivity.“ (Brain, 1979 in Kreigelová, 2008: 159)

Dále však cituje jinou studii, jejíž závěr ukazuje na neobvykle vysokou míru pocitů úzkosti u modifikovaných osob. U žen pak nalézá výraznější sklony k anorexii. (Kreigelová, 2008:160) Projevy sebepoškozování u tělesných modifikací, tak ukazují ambivalentní souvislost, která mě bude při výzkumu zajímat.

6. BODY MODIFICATION

Body modifications, neboli tělesné modifikace či modifikace těla³, jsou dobrovolné zásahy do vlastního těla, (nejen) za účelem zdobení. Tyto modifikace se provádějí na specializovaných místech - salónech či studiích, se speciální technikou a vyškolenými pracovníky.

Je možné mezi ně zahrnout tetování: vytvoření jednoho či více barevných obrazců pomocí inkoustu aplikovaného jehlou pod vrchní vrstvu kůže, nebo piercing: propíchování různých částí těla pomocí duté jehly a následné ozdobení šperkem, vytvořeným ve speciálním tvaru z ušlechtilého kovu. Tyto dva druhy modifikací, jak jsem již uvedla, jsou však v dnešní společnosti vnímány, jako součásti běžného života. Jsou součástí nejen různých subkultur, ve kterých mají plnit funkci subkulturního stylu odlišného od konzumní společnosti, ale v dnešní době jsou běžně viditelné i mimo subkulturní prostor.

Na rozdíl od výše zmíněného Body-artu, který často využívá technik Body modification, zde nefungují modifikace jako součásti umění či konkrétněji uměleckého směru. Uměním mohou být modifikace pouze pro potřeby samotných modifikovaných jedinců, nikoliv pro veřejnost.

Součástí Body modification, jsou však i takzvané Heavy Body modification, neboli těžké tělesné modifikace. Ty mají, na rozdíl od piercingu či tetování, výrazně odlišný společenský status. Rozhodně se o nich nedá říci, že jsou ve společnosti běžné a dokonce nejsou ani prostoupeny v existujících subkulturách. Přesto, že všechny z těchto modifikací jsou inspirovány přírodními národy, znovuoživení Heavy Body modification v moderní společnosti se datuje do jiného času a prostoru než tetování a piercing a je spjata se dvěma myšlenkovými proudy, které stojí na různých hodnotách.

Ve výzkumu, který jsem prováděla, jsem se zaměřila právě na jedince, kteří svými modifikacemi překračují hodnotovou normu „běžné společnosti“ a výrazně se odlišují právě prostřednictvím Heavy Body modifications a rituály s nimi spojovanými.

³ Dále budu používat oba jazykové ekvivalenty, anglický i český.

Mike Featherstone, který se tomuto fenoménu věnuje ve své knize, příznačně nazvané *Body modification* (2000), nazývá tyto druhy modifikací jako ne-mainstreamové. (Featherstone 2000:15)⁴

Druhy tělesných modifikací tak, jak je jmenuje, mimo jiné, Marie Kreigelová, mají tuto podobu:

1. Tetování^{a5}
2. Piercing^b
3. Skarifikace^c

Vzor, který je vyřezán do kůže, aby utvořil trvalou jizvu ve tvaru požadovaného ornamentu. „Pod skarifikace zahrnujeme jizvy vzniklé vypalováním (in orig.:“branding“) a vyřezáváním (in orig.:“cutting“), řezané tetování s umístováním pigmentu a stehové tetování předem obarvenou nití.“ (Kreigelová, 2008:159)

4. Pocketing, mikro-dermální piercing^d

„Pocketing je speciální, extrémnější forma piercingu, kdy je šperk částečně implantován pod kůži a zabezpečen proti vypadnutí. Pod pocketing spadá i implanting, při kterém se předmět zcela zasouvá pod kůži tak, aby po zahojení vytvořil na kůži nerovnoměrnou povrchovou strukturu.“ (Kreigelová, 2008: 159)

5. Implantáty

Implantáty různých tvarů a materiálů se vpravují pod kůži, kde po zahojení vytvoří plastické vystouplé místo.

6. Suspension^f

Tzv. věšení, kdy je člověku pod kůži provlečen daný počet háčků připevněných na lanka speciální konstrukce. Po zaháknutí kůže je pak tělo zvednuto do vzduchu

⁴ Dále budu v textu používat pouze pojem modifikace či tělesné modifikace v anglickém či českém ekvivalentu. Ve všech případech se však bude vztahovat jen k okruhu *těžkých* modifikací, do kterých tetování a piercing nezahrnuji.

⁵ K písmenům v horním indexu je přiřazena označená fotografie v příloze práce.

pouze za pomoci těchto háků. Provádí se s různými místy na těle, nejčastějším závěsem, s názvem superman, je za kůži mezi lopatkami. Jedná se o velmi bolestivý akt, při kterém není výjimkou omdlávání účastníků.

Mezi další těžké modifikace dále patří například tzv. split jazyka^g, rozdělení jazyka na dvě části, nebo tzv. tunely^h, kdy je libovolná část těla naříznutá či propíchnutá pomocí náušnice a následně se zde kůže roztahuje, až vznikne díra o libovolné velikosti, která je vyplněná dutým či vyplněným šperkem. Nejčastěji se provádí v ušních lalůčkách. V rámci těžkých modifikací je častá i v nose a na genitáliích.

6.1. Moderní primitivismus

Moderní primitivismus je starší ze dvou myšlenkových proudů, které se zasloužily o znovuzrození tělesných modifikací v ne-kmenové podobě moderní společnosti. Je to idea stojící na povznášejících rituálech přírodních národů, ke kterým mají, svým nositelům, modifikace těla pomáhat. Podstatou je vnímání svého těla a překračování jeho limitů. Moderní primitiv se věnuje svým modifikacím proto, aby skrz své tělo dosáhl duševního pozvednutí. Důvody jsou stejné jako u indiánských a dalších kmenů, jejichž členové měnili podobu těla, aby dosáhli nadlidského uspokojení.

Francouzský antropolog Claude Lévi-Strauss se věnuje Modernímu primitivismu a vysvětluje jeho historickou a jazykovou stránku. Primitivní znamená první nebo patřící k první éře, době. V Anglii bylo toto slovo poprvé použito v křesťanském kostele v souvislosti s ukázkou chudých počátků křesťanství. V dnešní době se spíše používá pro označení někoho, kdo žije mimo západní civilizaci. Primitiv se stal synonymem pro barbar – termín, který ve starověku označoval někoho ne-řeckého či ne-římského a postupně se vyvinul v definici necivilizovaného, krutého. (Vale, Juno, 1989:158)

Před počátkem minulého století však termín primitive nebyl nikdy užíván pejorativně. K označení nemoderních národů se používá až od roku 1920 a má velkou spojitost s kolonizací a upevňováním imperialismu v kolonizátorských národech. (Featherstone, 2000:33)

Takto nazvaný hodnotový proud vznikl v sedmdesátých letech dvacátého století a svůj název nese v diskurzu původního významu slova primitive. Odvolává se proto také na fakt, že existenci primitivní civilizace je možno začít brát v potaz až od okamžiku, kdy lidské bytosti poprvé začaly kreslit smysluplné značky na vlastní těla, a až později na kameny a skály. (Vale, Juno, 1989:158)

6.1.1. Fakir Musafar¹

Průkopníkem tělesných modifikací v moderní společnosti a zároveň zakladatelem proudu Modern primitives, je pracovník americké public relations agentury, vystupující pod jménem Fakir Musafar. Narodil se v roce 1930 v Jižní Dakotě, vlastním jménem Ronald. Už od útlého dětství si připadal odlišný od ostatních dětí a věřil ve své jedinečné schopnosti. Fakirův pozdější život výrazně ovlivnila propaganda asimilace indiánského obyvatelstva s Američany, nařízená vládou ve třicátých letech dvacátého století. Jeho pohled na život tak byl ovlivněn kontaktem s původními obyvateli a jejich rituály, jež se smísily s luteránským vyznáním, v němž byl Fakir vychován. Významným okamžikem bylo, když Fakir našel v časopise National Geographic fotografii Ibitoa¹ z Nové Guinei, jenž měl propíchnutou nosní přepážku a bok stáhnutý širokým koženým pásem.

S přispěním této inspirace začal Fakir tajně provádět podobné modifikace svého těla. Svůj pseudonym převzal od původního Fakira Musafara žijícího ve dvanáctém století v Persii, který měl propíchaný hrudník a paže. Jeho životní filosofie, kterou novodobý Fakir také převzal, zněla: „O Bohu se můžeš naučit skrze své tělo.“ (Larratt, 2011:110)

„ Přišel jsem na to, že strach z času máme jenom ve chvíli, kdy žijeme v našich tělech. Protože čas patří přírodě, jeho součástmi jsou chvíle, kdy listy na stromech zelenají, mají listy a opadávají. A vaše tělo patří přírodě - nepatří nám, není naše, my ho jen používáme, jako dům, ve kterém žijeme. Žijete v domě, ale ten dům nejste vy, je to váš dům a vy s ním zacházíte, jak chcete - když ho chcete mít růžový, namalujete ho na růžovo. “ (Fakir Musafar in Vale, Juno, 1989:10)

Se svými rituály pokračoval tajně až do sedmdesátých let, kdy se přestěhoval do Kalifornie a seznámil se s lidmi ze sadomasochistické subkultury, kteří ho dále inspirovali. Zároveň zde potkal přátele, kteří měli podobné záliby. Veřejně známou postavou se stal, když se svým tělem, které již v té době bylo velmi modifikované, vystoupil na americké tattoo

convention⁶.V roce 1974 také poprvé použil termín „Modern primitives“, jakožto název pro svou životní filosofii.(Larratt, 2011:106-115)

6.2. Haktivismus

Haktivismus je druhým myšlenkovým hnutím, které využívá tělesných modifikací. Vzniklo až tři dekády po Moderním primitivismu a je jeho důsledným opakem. Název tohoto směru je odvozen od anglického výrazu hackovat, který se užívá v souvislosti s nabouráváním počítačových systémů.

Již název tedy vypovídá, v čem se liší od Modern primitives a co je jeho podstatou. Vyjadřuje absolutní opozici k přírodě, hackování, tedy bourání systému je vztaženo k nabourávání lidské přirozenosti, pro dosažení praktických či estetických účelů. (Pain-Art)

Dokumentem, který vysvětluje jeho podstatu, je tzv. Manifest tělesného haktivismu. Jeho vydavatelem a zároveň nejzarytější představitel je Lukas Zpira, modifikátor a umělec. Na rozdíl od primitivistických rituálů a přírodní tělesnosti, se Haktivismus zaměřuje na otázku vlastnictví našich těl. Vzhledem k tomu, jak nové je toto hnutí, jeho rozsah a množství potencionálních příznivců není zdaleka tak rozsáhlý jako u primitivismu. Pro moji práci slouží pouze jako dokreslení toho, jaké hodnoty mohou za modifikacemi stát.

⁶ Událost, pořádaná po celém světě, kterou je možno přirovnat k festivalům zaměřeným na daná témata a fenomény.

II. METODOLOGICKÁ ČÁST

Vzhledem k tomu, že Body modification je fenomén, který nemá široký teoretický podklad, prováděla jsem výzkum explorační a jako metodu sběru dat jsem nepoužila pouze jeden výzkumný nástroj, ale prozkoumala jsem všechny možné zdroje, jejichž výsledky jsem během výzkumu porovnávala a kategorizovala. Všechny teoretické rámce, které jsme popsala v předešlé části, mi budou během výzkumu sloužit k tomu, abych tento fenomén dokázala lépe interpretovat.

Nejdůležitější součástí však bylo provedení série polostrukturovaných rozhovorů s nositeli tělesných modifikací. Mým cílem a zároveň výzkumnou otázkou bylo zjistit zdůvodnění konverze a míru jejich individuality či skupinovosti. Zajímalo mě, jaké jsou zdroje a důvody jejich jednání a jakou úlohu v něm plní role případné skupiny lidí s podobným vzhledem.

7. METODY SBĚRU DAT

Ve svém výzkumu jsem se nejprve zabývala dostupnými prameny a literaturou týkající se Body modification, abych mohla na základě nabytí informací o tomto fenoménu pokračovat při provádění rozhovorů s konkrétními lidmi a měla jasnější představu o tom, s čím jejich výpovědi porovnávat a jak se k nim stavět. Zároveň jsem si však uvědomovala, že nastudování teoretického kontextu může ovlivnit subjektivitu při provádění rozhovorů, na což upozorňují Fontana a Frey na příkladu s homosexuály: „Bud' děláme rozhovor s patologicky narušenými devianty, nebo s individuálními osobami, které mohou být ostrakizováni za to, že se odlišují v sexuálních pocitech.“ (Denzin, Lincolnová, 2005: 696) Výzkum, jenž jsem prováděla, byl však méně náchylný k těmto potížím vzhledem k tomu, že jeho interpretací není podpora již vytvořené teorie, ale součást jejího vytváření

Dále jsem se věnovala analýze webových stránek, kde jsem se zaměřila na virtuální interakci. Kybernetický svět jsem považovala za jeden z možných způsobů komunikace a prostor, který je součástí sociálního života jedinců. (Jones, 1999: 9)

Po těchto krocích jsem přistoupila k samotnému provádění polostrukturovaných rozhovorů s lidmi, kteří mají tělesné modifikace, které zapadají do rámce Heavy Body modification, jež jsem si definovala. Při přípravě na provádění rozhovoru jsem se inspirovala především metodologickými pracemi Denzina a Lincolnové a teorií kvalitativního výzkumu Toma Wengrafa.

David Silverman, podle Denzina a Lincolnové, popisuje dvě rozdílná pojetí rozhovoru, a to sice pozitivistické, které se snaží především o reálný popis událostí a interakcionistické, které respondentům dovoluje vyjadřovat se vlastním nepředepsaným způsobem a vytváří tak autentický popis reality takové, jakou ji vidí oni sami. (Denzin, 1970: 125 in Silverman, 1993: 95)

Denzin a Lincolnová zdůrazňují u kvalitativních rozhovorů pozitivistický pohled a důležitost objektivitu výzkumníka a jeho omezení v zásahu do respondentova vyprávění. „Nikdy neimprovizujte se zařazováním odpovědí do kategorií nebo neměňte významy. Nikdy nenavrhněte správnou odpověď na otázku nebo nedávejte najevo svůj souhlas či nesouhlas s respondentovou odpovědí.“ (Denzin, Lincolnová, 2005: 700) Já jsem se však v tomto bodě držela spíše Wengrafova pojetí polostrukturovaného rozhovoru. Ten se řídí myšlenkou chápajícího rozhovoru a toho, že takový rozhovor je především oboustrannou konverzační interakcí, která i přes důkladnou předpřípravu často staví výzkumníka před situace, které ho nutí k improvizaci. Při rozhovorech týkajících se pocitů či názorů respondenta na daný fenomén, jak Wengraf tvrdí, je velmi podstatné neustále si uvědomovat, že naším cílem není získat obraz reality, který je pravdivý, ale takový, jak ho vidí náš respondent. (Wengraf, 2001:3)

Během rozhovoru je tedy naopak nutné v některých situacích zasahovat do rozhovoru a komunikací s respondentem jej vést k požadované odpovědi. Subjektivitu pak Wengraf považuje za náš konstrukt daného fenoménu a rozhovor je nástrojem jak argumentovat náš subjektivní názor s názorem respondenta a tím ho ověřit či falzifikovat. (Wengraf, 2001: 9-10) Zároveň je nástrojem, který pomocí pohledu našeho, respondentova či obou dohromady vytvoří jeho sociální rámec a popíše prostředí, ve kterém se respondent vyskytuje. (Wengraf, 2001: 12)

Tento problém se pak především týká takových otázek, které se zabývají životním příběhem respondenta a právě zde je nutné oprostít se od výzkumnické objektivitu a snažit se

subjektivním pohledem chápat to, co se nám respondent snaží sdělit, nebo nám naopak zatajuje. (Wengraf, 2001)

Vzhledem k tomu, že jsem se, mimo jiné, ptala na důvody k modifikacím, mnohdy byl pro respondenty rozhovor velmi osobní a citlivý, a proto pro mě bylo důležité si tuto problematiku uvědomit.

Bod, ve kterém se Denzin a Lincolnová naopak s Wengrafem scházejí je, že je vždy třeba brát v potaz sociální, historické a kulturní aspekty, kterými je respondent ovlivněn, protože ani náš výzkum, ani zkoumaný fenomén nikdy nezůstávají mimo sociální prostředí, ale jsou jím ovlivněny. (Wengraf, 2001: 3-5) „Zpovídaný je osoba historicky a kontextuálně orientovaná a nevyhnutelně nesoucí vědomé i nevědomé náměty, touhy, pocity a zkresení a to absolutně nezaujatě.“ (Denzin, Lincolnová, 2005: 696)

8. ANALÝZA DAT

Všechny metody sběru dat, které jsem ve výzkumu použila, jsem mezi sebou vzájemně porovnávala a zasazovala je do rámců literatury. Za důležité jsem považovala především získání co nejširšího pohledu na daný fenomén a co největší počet informací, které poskytuje odborná literatura a tematické internetové stránky, abych pak provedla co nejkvalitnější rozhovory s respondenty a na základě jejich odpovědí získala obraz toho, jakým způsobem tento fenomén funguje. Neprováděla jsem kódování rozhovorů, ale po jejich přepisu jsem všechna data, která jsem považovala za důležitá kategorizovala, a následně je řadila do jednotlivých dimenzí, které jsem popsala a porovnávala s pojmy, definovanými v teoretické části práce.

9. PROVEDENÍ VÝZKUMU

Před zahájením výzkumu jsem žádný osobní kontakt s modifikovanými osobami neměla, ale to, že takoví lidé existují jsem měla v povědomí. Nejjednodušší cestou pro nalezení prvních informací o modifikacích bylo vyhledávání na internetových stránkách, které se tématem Body modification zabývají.

Našla jsem dvě webové stránky. Jednou z nich byly webové stránky www.hell.cz, což je internetové spojení na (nejen) tetovací a piercingové studio či salón, sídlící v Praze. Studio s názvem Hell⁷, je to jediné v Čechách, které se specializuje na těžké modifikace, jejichž výčet a vysvětlení jsem uvedla výše. Jeho název již značí cestu, kterou se toto místo ubírá, a sice to, že vystupuje jako temné, nepřístupné, ne-mainstreamové.

Zjištěním však bylo, že i přes svůj název jsou tyto stránky otevřené veřejnosti. Podávají důkladné informace o všech typech modifikací, které se zde provádějí, včetně obrazového doprovodu. Zároveň upozorňují na úskalí, která tyto zákroky přinášejí. Spíše než, jako pojitko lidí, kteří již modifikace mají, fungují jako informační portál pro nezasvěcené. Zároveň informují o přednáškách na téma modifikace, které provádějí zaměstnanci studia. To také iniciuje charitativní akce a vlastní večírky, přístupné veřejnosti, s názvem Hell-Show či Hell-Party, kde veřejně ukazují svou činnost. Nedá se tedy rozhodně říci, že by se jednalo o uzavřený prostor či o propojení výhradně modifikovaných osob.

Další webovou stránkou, s poněkud odlišným charakterem, je www.painart.cz⁸. I název tohoto serveru vypovídá o tom, že se jedná o nevšední místo, které souvisí s bolestí a temnotou. Slouží však jako diskusní a příspěvkové fórum pro modifikované osoby nebo pro ty, kteří mají o toto téma zájem.

Zde jsem se nejvíce soustředila na interakci účastníků a zjistila jsem, že existuje jedna postava fungující jako administrátor stránek, která přispívá články z více či méně odborných sfér. Tyto články se ve velké míře týkají osobností ve světě modifikací a související tematikou. Větší interakci, chat, či jiný způsob rozsáhlejší komunikace jsem však nenalezla.

⁷ Český ekvivalent-peklo.

⁸ Český ekvivalent: bolestivé umění.

Vrátím-li se však k osobě administrátora, vzhledem k tomu, že jsem se s jeho jménem setkala i na stránkách Hell.cz v sekci modifikátorů, rozhodla jsem se ho přes tento server kontaktovat.

Modifikátora jsem kontaktovala přes e-mailovou adresu, pomocí níž jsem si s ním sjednala schůzku se záměrem provést expertní rozhovor. Ten jsem prováděla v restauračním zařízení na Praze 2, jehož výběr byl dán blízkostí respondentova bytu, nikoliv spojitostí s modifikacemi. Trval 45 minut a probíhal ve velmi přátelské atmosféře. Respondent, zároveň s prací ve studiu Hell, je studentem prestižního oboru Karlovy Univerzity. Během rozhovoru jsem se dozvěděla základní informace o fenoménu Body modification, jeho historii, hodnotách a situaci v Čechách. Zároveň mi poskytl důležité materiály, ze kterých jsem následně čerpala při teoretickém zpracování tématu a také kontakty na některé z modifikovaných jedinců. Tento krok znamenal první známku jejich spojitosti.

Vzhledem k tomu, že tento rozhovor jsem prováděla s člověkem, který se modifikacemi žíví a zároveň jsou jeho velkým koníčkem, musela jsem si při dalším postupu dávat pozor na to, abych nebyla jeho entusiasmem ovlivněná. I přes zmíněné obavy přinesl důležitá zjištění, že jistý počet lidí s modifikacemi pojí studio Hell a s ním i tento respondent.

Následně jsem kontaktovala potencionální respondenty, abych mohla začít provádět rozhovory. Kontakt probíhal ve velké části přes sociální sítě nebo e-mail. Při kontaktování jsem je seznámila s přibližným tématem mé bakalářské práce. Všichni ti, které jsem kontaktovala, s rozhovorem souhlasili. Sérii rozhovorů jsem prováděla v období mezi lednem a březnem 2012. Celkem jsem je provedla s osmi respondenty. Místo jsem zvolila pokaždé jiné, v závislosti na respondentových časových podmínkách a místu, kde se pohybuje. Pouze v jednom případě jsem provedla rozhovor na místě, které je přímo spojené s modifikacemi, a sice v tetovacím salónu Hell, a byl specifický tím, že byl proveden s jedním ze zaměstnanců tohoto studia⁹. Místo a čas ostatních rozhovorů však pro modifikace nejsou podstatné. Naopak se při výběrech respondentů ukázalo, že se každý pohybuje v jiném prostředí. Respondenti jsou ve věku od 23 do 40 let. Nejnižší dosažené vzdělání respondentů je střední s maturitou, nejvyšší pak vysokoškolské, které převažovalo. Všichni respondenti jsou zaměstnaní, pracují na běžných pozicích odpovídajících jejich vzdělání. Od IT- manažera přes asistenta ve velké

⁹ Jednalo se však o zaměstnance, který pracuje v administrativní pozici a jeho výpověď jsem od ostatních neodlišovala, vzhledem k tomu, že se od ostatních nelišila ničím významným.

firmě až po umělce. Dvě třetiny rozhovorů jsem prováděla s muži, což je vyrovnaný počet, vzhledem k celkovému rozvržení modifikovaných žen a mužů¹⁰.

Rozhovory trvaly přibližně 45 minut. Během nich jsem se zajímala nejprve o vývoj a důvody jejich modifikací. V tomto bodě jsem byla velmi překvapená otevřeností respondentů a bylo pro mě podstatné získat od respondenta informaci, za jakých podmínek a v jakém věku se o modifikace začal zajímat, případně jaký to mělo sociální či rodinný kontext.

Dále jsem se zajímala o teoretické znalosti respondentů, které jsem před prováděním načerpala. Důležitými otázkami byly ty, jež se týkaly respondentových pocitů při provádění modifikací a po nich. Speciální pozornost jsem věnovala pojmu *suspension*, tedy *věšení se na háky*. Dále jsem se zajímala o koníčky a zájmy respondentů, ve kterých jsem hledala podobnosti a rozdíly, abych mohla vyhodnotit, zda je některé z nich spojují či nikoliv.

Vzhledem ke spojitosti Moderního primitivismu se sadomasochistickou subkulturou, jsem se zajímala o jejich vztah k sexualitě. Tato otázka byla však příliš osobní a bylo pro mě velmi těžké získat od respondentů konkrétní informace.

Následně jsem ze všech rozhovorů pořídila přepisy, abych se pak lépe orientovala při jejich analýze a mohla jsem jejich obsah porovnat s ostatními nastřádanými daty a kategorizovat jejich podobnosti, případně zaznamenávat rozdíly, které v nich vznikly. Z těchto kategorií jsem následně vytvořila několik dimenzí, podstatných pro výsledek práce.

Za nevýhody provádění rozhovorů považuji fakt, že vzhledem ke specifičnosti těchto osob se většina z nich již setkala s podáváním rozhovoru nebo se zájmem médií, obávala jsem jejich „naučených“ odpovědí a toho, že nebudou odpovídat spontánně. Abych tomuto zamezila, snažila jsem se otázky pokládat tak, aby byli respondenti nuceni přemýšlet nad odpověďmi a neodpovídali stereotypně, jako už v možných předešlých rozhovorech.

Dva z respondentů mě požádali, abych jim, v případě zveřejnění práce s jejich rozhovorem, text poslala ke schválení. V obou případech byla důvodem špatná zkušenost s předchozím poskytnutím rozhovoru a jeho následnou desinterpretací. S ohledem na tyto požadavky a na to, že ve všech případech je potřeba myslet na ochranu osobních dat a

¹⁰ Počet lidí s modifikacemi v České republice se pohybuje přibližně kolem osmdesáti osob. Tento údaj je však pouze přibližnou informací modifikátora.

duševního vlastnictví respondenta, (Denzin, Lincolnová, 1970:715) jsem se rozhodla, že úryvky z rozhovorů, které budu uvádět dále, budou pod anonymními jmény. To i s ohledem na to, že všichni respondenti, které jsem oslovila, byli velmi ochotní k rozhovoru přistoupit a svým výzkumem, ani jeho výsledky bych v žádném případě nechtěla poškodit, či urazit ani je, ani instituce, které zde zmiňuji.

III. VÝZKUMNÁ ČÁST

10. ZJIŠTĚNÍ

Po zpracování odborné literatury jsem zjistila, že tělesné modifikace vznikly ze dvou jasně vyčleněných myšlenkových proudů, z nichž jeden má velmi rozsáhlou historii a tradici. Moderní primitivismus je zřetelně ohraničenou subkulturní organizací, která má svůj styl, výrazné a striktně uznávané hodnoty a představitele. Po analýze webových stránek a především po provedení polostrukturovaných rozhovorů se samotnými modifikovanými jednotlivci jsem však zjistila, že lidé, kteří v dnešní době modifikace mají, hodnoty Moderních primitivistů či Haktivismu neuznávají a jejich jednání je zapříčiněno vesměs individuálními rozhodnutími, která vyplývají z osobních požadavků. Nedá se tedy o těchto lidech mluvit, jako o subkultuře, ani jinak hodnotově orientované, uzavřené skupině. Můžeme zde vytyčit pouze prostor, kterým je studio Hell, které těmto individuům umožňuje splňovat jejich přání, potažmo jim nabízí možnost kontaktů a dalšího poznání. Zároveň pořádá akce, na kterých je setkání modifikovaných osob možné. Jsou však přístupná a propagovaná i mezi veřejností, nejedná se tak o uzavřené akci pro specifickou skupinu lidí. Taková setkání nejsou běžná, každý z nich se seberealizuje v odlišné společenské sféře.

Zajímavým prvkem mezi modifikacemi se ukázalo být *věšení na háky*, neboli *suspension*, které bylo pro všechny respondenty citlivým tématem. I přes to, že bylo popisováno podobnými pocity a k jeho provedení je nutná účast dalších zkušených osob, není dostatečným pojícím prvkem.

11. DIMENZE VÝZKUMU

11.1. Důvody k modifikacím

Na základě odpovědí jsem zjistila, že každý z respondentů prošel svým individuálním vývojem a jejich začátky s modifikacemi nespojují hodnoty, které by je k tomuto jednání směřovaly. Každý z nich si nechal udělat svou první modifikaci, ať už byla jakkoliv rozsáhlá, z osobních důvodů bez účasti jiných lidí s modifikacemi.

Těmi se ukázala být například touha po provokaci a odlišení se od ostatních.

Asi se to stalo tím, že jsem generace, která dospívala po revoluci, když se otvíraly hranice a najednou přišlo zvenku to, že už můžeš vypadat jinak, že už nemusíš chodit v tom různovém svetru, vaťáku a v mrkváčích, který ti ušila matka.

Michaela¹¹

Většina respondentů začala s lehčími typy modifikací již v útlém věku a v některých případech se také jednalo o jistý způsob sebepoškozování, spojený s nepříznivými podmínkami dospívání.

Prostě sem v té době procházel takovým blbým obdobím. To nebylo, že bych to někde viděl, právě v té době, čtrnáct let zpátky. Jako měl sem připojení na internet, ale jako o skarifikaci sem neměl poněti. Spíš to pro mě bylo takový sebepoškozování. Ale svým způsobem to byla modifikace.

Tomáš

11.2. První impulz k modifikaci

Když jsem se ptala respondentů, na první myšlenku, která je přivedla k modifikacím, ukázalo se, že v tomto směru existují dvě skupiny názorů. Prvním z nich byli ti, kteří se setkali s modifikací náhodou ve filmu, či v knize na obrázku a rozhodli se, že to bude jejich životní cesta. Ve většině případů se však jednalo nejprve o lehké modifikace.

¹¹ Respondentka (Michaela), která je zaměstnancem studia Hell. Uvedeno pouze pro přesnost.

Asi tak okolo dvanácti let sem koukala na seriál, nějaký akčňák a ten hlavní hrdina byl potetovanej. A to bylo úplně nejvíc.

Tereza

U mě je to takový komplikovaný, když mi bylo asi šest sedm let, tak sem si prohlížel knížku, kde byl obrázek indiána s propíchlým septem¹². A v tu chvíli jsem si řekl, že tohle musím mít.

Robin

Druhou skupinou jsou ti, kteří se dostali k modifikacím přes uznávání hodnot a členství v subkulturách. Vzhledem k tomu, že lehké modifikace, jako piercing či tetování byly vždy prostoupeny různými subkulturami, účast v nich v respondentech vyvolala přirozený efekt po vizuální sebe-prezentaci v rámci dané subkultury. Pokračování v těžkých modifikacích ale překračovalo rámce těchto subkultur a to i v po ukončení respondentova subkulturního členství.

Některé z nich lze pak zařadit do obou skupin zároveň.

Asi jsem se o to začínal zajímat taky proto, že sem se v tu dobu pohyboval v různých subkulturách, jako sou punx punkeři, ať to byli ty odrůdy punku 77, nebo ty měkčí odvětví s mrkváčema a podobně. A tam prostě piercing měl kde kdo. Fakt hodně lidí mělo piercing a tetování.

Tomáš

11.3. Vývoj modifikací

V první řadě se nejprve jednalo o amatérské pokusy samotných respondentů. Většina respondentů, po prvních soukromých pokusech o modifikace, však postupně přešla k těžším modifikacím, nebo o ně minimálně projevila větší zájem.

Začal jsem s tím asi ve čtrnácti letech, kdy sem si udělal první modifikace, teda respektive skarifikaci. Takovou amatérskou, protože v té době o tom moc informací nebylo. Ale udělal jsem si to klasickou rybičkou, tím nožikem. To sem si na levý předloktí vyřezal pentagram. To ne proto, že by to pro mě něco znamenalo, ale spíš to šlo jednoduše vyřezat jednotlivýma čárama.

¹² Piercing nosní přepážky, v rámci tělesných modifikací se pak provádí jeho následné tzv. roztažení, čili tunel.

Tomáš

První byl piercing v nose, kterej jsem si propíchla šicí jehlou v koupelně, a pak mě rodiče vyfackovali a musela jsem si ho vytáhnout. Prostě takovej standardní postup.

Ester

Následně přišlo kontaktování profesionálů, s více méně konkrétními požadavky na modifikace, nebo konkrétní způsob jejich vytvoření. Zhledem k tomu, že většina respondentů je starší 23 let a s modifikacemi začínali před prahem dospělosti, v době, kdy kontaktovali profesionální prostředí, možnosti modifikací byly v České Republice velmi omezené. Studio Hell, které je z tetovacích a modifikačních studií nejrozsáhlejší bylo v začátcích, případně ještě neexistovalo vůbec. Touhy respondentů po sdílení svých potřeb bylo těžké uspokojit.

Když mi bylo asi tak patnáct, šestnáct a to sem se rozhod že piercing septum je prostě základ mého života, že to prostě musím mít, ale v tý době mi to přišlo úplně nereálný. No ale, když sem zjistil, že to reálný je, tak sem na to zase neměl prachy.

Robin

Postupně se respondenti, při vytváření dalších modifikací, ať už na úrovni amatérské či profesionální, začali zajímat modifikace a uvědomovat si jejich rozsáhlé možnosti. Stále však nikdo z nich nehovořil o nalézání hodnot tohoto světa.

11.4. Hodnoty modifikací

Hodnoty, které respondenti svým modifikacím přisuzují, jsou vesměs osobní. Především u respondentek - žen se projevila důležitost vizuality a ideálu krásy, kterého chtějí dosáhnout. Stejně tak, jako jiní lidé mají potřebu podpořit svou krásu zásahy plastické chirurgie, modifikované ženy si připadají krásnější.

Tenkrát pro mě bylo důležitý, být trochu jinej, odlišit se, být vidět. Ale teďka už to takhle nemam, teď už mi jde jenom o tom, že se takhle cejtim dobře a líbí se mi takhle vypadat, ne proto, abych někoho provokovala.

Michaela

Já mam svoje modifikace jenom z toho důvodu, že se v nich cejtím hrozně dobře a myslím si, že mě dělají hezčí, že se přibližuju k nějakým svejm ideálům krásy. Třeba se mi líbí plastová barbie s umělejma prsama-to si třeba taky někdy nechám udělat. Neříkám, že vypadám, jako modelka, takhle to jako nemyslím, ale prostě se mi líbí, mít „modelkovskej styl“ a k tomu mít rohy.

Ester

Dalšími hodnotami, kromě ideálu krásy, je provokace běžné společnosti. Takoví lidé si uvědomují svoji výjimečnost, kterou na sebe upozorňují. Prosazují tak ve společnosti svou individualitu a dávají ji velmi otevřeně a extrémně najevo ostatním.

Já právě když sem byl mladší, tak sem byl víc takovej, že jsem rád šokoval lidi, rád jsem šokoval tím, že sem vypadal jinak. Pohyboval sem se mezi punkerama, choval jsem se jinak a spousta tohohle mi zůstala. Prostě taková divokost. Jako ne v tom smyslu, že bych si v tramvaji sedal na zem, ale každej jsme nějakej.

Tomáš

Pro jednoho z nich modifikace znamenají přiblížení se životu plazů a jejich obdiv.

Já jsem byl velkej fanoušek do exotů. Choval sem leguány, gekony a tak prostě. Tím nechci říct, že bych se nějak stylizoval do podoby ještěrky teda, ale jako vypadá to trošku jako ocas ještěra. Takže jako to byl důvod, proč ty kuličky a proč to předloktí.

Jakub

V některých případech se potvrdila vázanost tělesných modifikací na specifickou sexualitu. Tato návaznost se projevuje především v případech genitálních modifikací. Většina jedinců s těmito modifikacemi však považuje toto téma za příliš osobní. Výpověď jsem tak dostala pouze od jednoho z nich.

Já se snažím mít z toho penisu co nejdůkladnější nástroj. Proto ho mam poměrně dost vytuněný, abych s ním mohl pracovat co nejlíp, jak chci

Robin

11.5. Bolest

V případě tohoto tématu jsem zjistila, že bolest je pro všechny respondenty nezbytnou součástí modifikací. Většinou však tato bolest není součástí žádanou tak, jak to popisuje literatura. Pro ty respondenty, kteří považují modifikace za součást osobní krásy a zajímavosti navenek, je bolest pouze něčím nutným, bez čeho se jejich krása neobejde, stejně tak, jako pociťují jiní lidé bolest při odlišných způsobech dosahování ideálu krásy, jako je fyzická námaha či plastické operace.

Tohle to nemám o tom, že bych to prožívala. Ta bolest je opravdu hrozná. Patří to k tomu. Není to prostě takový, jako když si jdeš koupit mikinu a za dva dny jí vyhodíš. Tohle je to prostě celkovéj proces.

Katka

Kdybych potřebovala bolest, tak si dám vařečkou na holou. Kdybych měla bolest ráda, tak to udělám úplně jinak a nenechám si kvůli tomu udělat rohy.

Michaela

Na druhou stranu, respondenti jasně rozlišují bolest, která provází vytvoření některých modifikací od jiných. Stejně tak, jako odlišné hodnoty přisuzují odlišným modifikacím, jinou roli hraje i bolest.

Jsou věci, u kterých je bolest naprosto nepodstatná. Třeba u píchanců to prostě nic neznamená, to bolí a je to voprus, je to úplně jedno, to je prostě jen o tý estetice.

Tereza

Ta bolest má význam asi jenom u toho propíchování penisu.

Robin

11.6. Suspension

Pro modifikované jedince je to však vrchol prožitku, který mohou zažít. Ač jsem se dosud vyjadřovala v tom smyslu, že každý z těchto lidí je individuem, který si nalézá v modifikacích své vlastní hodnoty, *suspension* je čin, který všichni respondenti popisují velmi podobně.

Zavěšování je o vnitřním prožitku. To tě posune. Změní tě to, naplní tě to. Hrozně moc ti to dá. Je to dlouhá cesta, kterou musíš překonat. Je to náročný, ta bolest, musíš prostě něco vydržet, musí přijít ten správný čas a každý to má úplně jinak.

Michaela

Do dneška si pamatuju, že hned ten první závěs nebyl tak příjemnej, jako ten druhej. Ten první byl takovej, ... šokující no.

Tomáš

Vzhledem k jedinému místu, které zavěšování provozuje, všichni jeho účastníci musí být v alespoň minimálním kontaktu. Zavěšování pak velmi často probíhá jako součást performance na večírcích, o nichž jsem hovořila výše. Respondenti, se kterými jsem hovořila, se na takových akcích nechali také zavěsit, což však než o rituálních hodnotách spadá do exhibicionismu a provokace veřejnosti. Přesto tedy, že respondenti ho popisují jako hluboký osobní rituál, jeho využití by odpovídalo spíše pojetí Body-artu, které jsem rozvedla v teoretické části práce a jehož modifikace jsou vytvářeny za účelem umění, které lze prezentovat na veřejnosti.

Když visíš sám, tak prožíváš sám sebe, ten úzký okruh lidí, je to hrozně spjatý. A když to děláš veřejně, tak to je o něčem jiným. Zaprvé to musíš udělat pro ty lidi. Je tam prostě nějaký tlak, je na tebe v rámci show něco kladeno.

Michaela

Interakce, která mezi modifikovanými zde však vzniká, je nepopiratelná a uznávají ji i samotní respondenti.

S: Mohlo by to (suspension, Pozn. autora) být pojítka lidí s BM?

M: No relativně jo. Tam to funguje přece jenom na jiný bázi. Tam se ty lidi prostě stýkaj.

Martin

Suspension je zároveň i jednou z modifikací, které jsou respondenty uznávaným aktem bolestivosti, která je tu, na rozdíl od estetických modifikací, naprosto nepostradatelná.

Je to prostě něco, co buď děláš, nebo ne. Je to určitě překonání sama sebe. Ta bolest k tomu fakt patří.

Ester

11.7. Prostor a jeho vliv na modifikace jednotlivců

Pakliže existuje prostor, který by stmeloval jedince s těžkými modifikacemi, bude to studio Hell. Toto místo má potenciál na ovlivňování lidí, kteří se o modifikace zajímají, a může jim poskytnout veškeré informace. Z výpovědí respondentů jsem se však dozvěděla, že většina jejich modifikací vznikla již před seznámením se studiem, případně ho kontaktovali již s konkrétními požadavky.

Já sem z Kralup že jo, takže sem neměl moc, jak se k nim dostat. Možná jsem je občas někde potkal, ale že bych se s nima nějak znal, to ne. Mě tam právě přitáhlo to, že tam měli napsáno, že dělají implantáty.

Tomáš

Většina respondentů uvedla, že existence Hellu jim pouze pomáhá rozšiřovat znalosti a zjednodušovat aplikaci modifikací. Jak jsem však uvedla, není zde uzavřený prostor, který by chtěl modifikacemi a jejich vizuální prezentací kontrovat ostatní kulturu.

No, napadlo by mě to i samotnou. To, že to Hell dělá je mnohem jednodušší, ale já sem si prostě vždycky na všechno přišla sama a rozhodně bych to neudělala jen kvůli tomu, že se to ode mě čeká.

Tereza

Přesto že se nejedná o prostor uzavřený, vliv existence tohoto prostoru v nich (s jistou očekávatelností) vyvolává pocit jistoty toho, že existují podobní lidé a mohou se ztotožňovat s někým, kdo zaujímá ve společnosti podobné místo.

Bez nich by to bylo mnohem náročnější. Ale neříkám, že bych to nedělala bez nich. Je to takový, že když už tě to všechno sere, tak jdeš za nima a víš, že tam jsou. Asi bez těch lidí by to trvalo dýl, než by se člověk dostal k těm těžším věcem.

Tereza

Já nevím no, já se s těma lidma stýkám vesměs v rámci nějakých akcí, který se líbí jak mně, tak jim.

S: Takže nevyhledáváš vyloženě místa, kde se setkáváš s lidmi s modifikacemi?

M: Ne, že bych vyhledával vyloženě, to ne. Spíš tak nějak se všichni stýkáme tak obecně, v týchle moderní kultuře.

Martin

12. INTERPRETACE ZJIŠTĚNÍ VE SVĚTLĚ LITERATURY

Důvody, které přiváděly respondenty k prvním tělesným modifikacím, zapadají do teorie Body Image, jak ji popisuje Fialová. Tento jev se objevuje často v adolescenci a mladí jedinci se s jeho pomocí snaží o osamostatnění, hledání sama sebe a sebenaplnění. Ve výzkumu to odpovídá jak věku respondentů, tak jejich hledání se v mládežnických subkulturách, či pokusech o sebepoškozování.

Přistoupím-li k hodnotám, vztahujícím se k modifikacím, výsledek bych rozdělila na dvě fáze. První z nich bylo porovnání myšlenkového proudu Moderních primitivů s teoretickou koncepcí pojmu subkultura. Podle jejích pilířů definovaných odbornou literaturou, jsem došla k závěru, že Moderní primitivismus obsahuje veškeré znaky nutné pro nárok nazývat se subkulturou. Jsou zde subkulturní hodnoty, které se vztahují k přírodním rituálům, vrací se k primitivním národům a hledají ritualitu ve své tělesnosti. Dále je zde velmi důsledný subkulturní styl, který se projevuje navenek a který zároveň odlišuje subkulturu od běžné společnosti. Tato síť má svého zakladatele, který je všemi uznáván. Kontrakulturou je oproštění se od moderní kultury a snaha o znovupřijetí kmenových tradic přírodních kultur.

Při provádění rozhovorů jsem s tímto vědomím již pracovala a pomocí souvisejících otázek jsem se snažila vyvrátit či potvrdit existenci subkultury s názvem Body modification. Zjistila jsem však, že jejich styl nemá pojitko s hlubšími myšlenkami a hodnotami, kterými by bojovali proti dnešní společnosti. Neexistuje zde téměř žádná vazba na ani jeden z myšlenkových proudů. Hodnoty jsou osobní a nejsou sdílené ve skupinové formě.

Co se týče prostoru, který je nezbytný pro existenci subkultury, existuje potenciál studia Hell, které může modifikované jednotlivce sdružovat a stát se tak subkulturní scénou. Z rozhovorů jsem však zjistila, že interakce členů kolem tohoto prostoru funguje nepravidelně a účastníci k němu necítí žádné větší závazky.

Na druhou stranu není možné říci, že by zde neexistoval žádný kontakt. Nejlépe viditelný je při akcích, kde se modifikovaní jedinci *věší na háky*. Proto onen typ modifikace považují za výjimečný, který má vůli a sílu spojovat je.

Dále zde existuje povědomí o existenci modifikovaných osob mezi jimi samotnými a salón Hell minimálně umožňuje těmto jedincům cítit se lépe v tom, co dělají. Povědomí, že existují lidé s podobnou vizuální prezentací, je přesvědčuje o tom, že jsou zajímaví a odráží tím nevoli společnosti.

Existence místa, které umožňuje sdružování lidí se stejným stylem, je utvrzuje v tom, že zvolená cesta může být správná. O subkultuře, by se tedy dalo hovořit pouze v případě, že bychom si ji vysvětlovali jako 'časově ohraničené shromažďování členů v tekuté společnosti'. (Bennet, 2005: 600 in Williams, 2007:578)

Na základě těchto zjištění bych tedy upustila od existence subkultury Body modification, či pokračování subkultury Modern primitives a chování těchto osob bych zařadila do teorií o sociálních identitách. Identita zde splňuje svůj úkol přesně tak, jako ho popisuje Bauman či Jenkins.

Dá se totiž říci, že jedinci s těmito zájmy jsou typickými osobnostmi moderní doby, kterou nejen Bauman nazývá společností tekutou. Pouze hledání své osobní identity vyjadřují poněkud nezvyklým způsobem. Tak, jako (podle Baumanovy teorie) někdo hledá životní rady od celebrit v televizních talk-show a někdo nakupuje v nákupních střediscích (Bauman, 2002), lidé s tělesnými modifikacemi překračují svůj práh bolesti a extrémizují svůj fyzický vzhled, aby našli sebe sama.

Baumanova teze, která pojednává o potřebě člověka neustále následovat své cíle a prohlubovat své hledání, aby nedošlo k tomu, že se stane nešťastným z nedostatku pocitu naplnění (Bauman, 2002), je aplikovatelná na osoby s modifikacemi, jelikož jejich vizuální styl se neustále extrémizuje a tito lidé se zákroky do těla nepřestávají, naopak je prohlubují. Podle Baumana je však finální uspokojení velmi nepravděpodobné. (Bauman, 2002)

Funguje zde jakási neustálá nespokojenost a hledání sama sebe i přesto, že většina respondentů uvedla, že je se svým vzhledem spokojená.

Lidé s modifikacemi si vybrali takovou identitu, která je stejně nestálá jako jiné, ale na rozdíl od oněch ostatních jim umožňuje alespoň částečně dosáhnout autentičnosti. I příslušnost k této identitě je však nutí k neustálé ostražitosti a přizpůsobení. V tomto případě jde o přizpůsobení se v nepřizpůsobení.

ZÁVĚR

Cílem, jenž jsem si na začátku práce vytyčila, bylo zjistit míru interakce mezi lidmi s těžkými tělesnými modifikacemi. Chtěla jsem se dozvědět, jaké vztahy se vyskytují mezi lidmi, kteří jsou svým zevnějškem od společnosti výrazně odlišní. Zda je k jejich vzhledu vedou sdílené hodnoty, nebo zda jsou jednotlivými individui. V obou případech pro mě bylo důležité zjistit, jaké mají k modifikacím důvody, aby mi to pomohlo při zařazování výsledků do teoretických rámců.

Tyto cíle považuji za splněné. Mým hlavním zjištěním je především to, že se nejedná o uzavřenou skupinu lidí, kterou mohla být subkulturní forma, ale o sdílenou identitu jednotlivců, kteří jsou, v důsledku povědomí o lidech se stejnou životní cestou, přesvědčeni, že jednájí správně. Obecným závěrem je, že v dnešní době lidé nepotřebují být členy stmelené sítě, aby dokázali výrazně překročit mantinely konzumní společnosti, její módy a stylu.

Tělesné modifikace moderní doby vznikly ve velké míře z jednoho hlavního hodnotového směru *Modern primitives*, který je možné za subkulturu považovat. Pokud je však realita jiná, jako v tomto případě, není také jiná v ostatních případech skupin, které nazýváme subkulturami? Dá se dnes ještě hovořit o subkulturách v původním slova smyslu, když hranice běžné společnosti se stále rozšiřují, jak jsem uvedla v úvodu práce? To, zda subkultury nejsou jen hledáním identit ztracenými jednotlivci bez skutečných *hodnot*, by si, dle mého názoru, zasloužilo prostor v dalších možných diskuzích.

SUMMARY

The goal of the thesis was to measure the amount of social interactivity particularly between the individuals with Heavy Body modifications alongside general interest in relations between people standing-out thanks to their deliberate visual appearances compared to general society, especially whether they share certain values.

The results of the research are showing no signs of closed communities which could be labeled as subcultures, more likely they seem to take the form of a group of individuals with shared identity emphasized by the fact of sharing similar ways of life, therefore they are convinced of acting rightly.

The general conclusion is that in contemporary times people do not tend to create closed communities with specific fashion and style, subcultures as we know them are becoming an outdated concept represented just by the exploitation of visuals but omitting the shared values part.

LITERATURA A ZDROJE

Literatura:

Bauman, Z. (1999/ 2004): *Individualizovaná společnost*. Praha, Mladá Fronta. ISBN: 80-204-1195.

Denzin Norman K., Lincoln Yvonna S. (2005): *The Sage handbook, Qualitative Research*, Sage Publications Inc., London. ISBN: 0-7619-2757-3 (cloth).

Eagleton T. (2001): *Idea kultury*. Brno, HOST. ISBN: 80-7294-026-0.

Featherstone, M. (2000): *Body Modification*. London, Sage publications. ISBN: 0 7619 6796 6.

Featherstone, M., Hepworth, M., Turner, S. B. (2001): *The Body: Social process and cultural theory*. London: Sage. ISBN: 0-8039-8413-8.

Fialová, L. (2001): *Body Image jako součást sebepojetí člověka*. Praha, Karolinum. ISBN: 80-246-0173-7.

Hebdige, D. (1987): *Subcultures: The Meaning of Style*. London, Routledge. ISBN: 0-415-03949-5.

Jones, S. (1993): *Doing internet research*. London, Sage publications. ISBN: 0-7619-1595-8.

Jenkins, R. (1996/2008): *Social identity*. New York, Routledge. ISBN: 0-203-92741-9 Master e-book ISBN.

Kreigelová, M. (2008): *Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-2333-4.

Larratt, S. (2002): *The secret world of extreme body modification*. London, BMEbooks.

Larratt, S. (2011): *Opening Up-Body modifications Interviews 1995-2008*. London, BMEbooks.

Lipovetsky, G. (1987/2010): *Říše pomíjivosti. Moda a její úděl v moderních společnostech*. Praha, Prostor. ISBN: 978-80-7260-229-2

- Silverman, D. (1993): *Interpreting qualitative data*. London, Sage publications. ISBN: 0-8039-8757-9.
- Simmel, G. (1918/2003): *O podstate kultúry*. Bratislava, kalligram. ISBN: 80-7149-604-9.
- Smolík, J. (2010): *Subkultury mládeže, uvedení do problematiky*. Praha, Grada.
- Soukup, V. (2000): *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha, Portál. ISBN: 80-7178-328-5.
- Szaló, C., Nosál, I. (2003): *Mozaika v re-konstrukci, Formování sociálních identit v současné střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN: 80-210-3306-1.
- Vale, V., Juno, A. (1989): *Modern Primitives*. Spojené státy americké, RE/Search. ISBN: 978-0-940642-14-0
- Veblen, T. (1899/1999): *Teorie zahálčivé třídy*. Praha, Sociologické nakladatelství. ISBN: 80-85850-71-0
- Wengraf T. (2001): *Qualitative Research Interviewing*. Lonon, Sage publications. ISBN: 0-8039-7500-7(hbk).
- Williams, J. P. (2007): *Youth-Subcultural Studies: Sociological Traditions and Core Concepts*. Sociology Compass.

Zdroje:

Pain-Art, e-magazín: „Manifest tělesného haktivismu“, autor článku: She-mon, ze dne 12.11.2011. Dostupný online [24.4.2012], na www: <http://www.painart.cz/2/manifest-telesneho-haktivismu-20/clanek/>

Tetovací a piercing studio Hell: dostuný online [24.4.2012], na www: www.hell.cz

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: K této práci je přiložen dokument ve formátu PDF, který obsahuje obrazový doprovod ve formě fotografií. Označují několik definic a pojmů uvedených v textu, kde jsou tyto konkrétní definice označeny písmenem v pravém horním indexu.